

ข้อเขียน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทของนักวิชาการศึกษาจังหวัด ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ และความรับผิดชอบของนักวิชาการศึกษา ตามกรอบงาน ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในส่วนงานแผนงานและวิชาการ งานประสานงาน และกิจกรรมการศึกษา ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ ความสำคัญของนักวิชาการศึกษาจังหวัด ประวัติความเป็นมาของนักวิชาการศึกษา หน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานที่ปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

ความสำคัญของงานวิชาการ

การบริหารงานของประเทศ ประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ จำนวนมาก ทำหน้าที่ดำเนินการและรับผิดชอบ ในบรรดางานสำคัญต่าง ๆ นั้น งานวิชาการ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญมากอย่างยิ่ง หน่วยงานที่ทำงานด้านวิชาการของชาติได้แก่ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติระดับกระทรวง ก็มี หน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานวิชาการ คือ กองแผนงาน ซึ่งเป็นเครื่องยืนยัน ให้เห็นว่างานวิชาการนั้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการบริหารทุกระดับ

ภิญโญ สาคร ให้ความเห็นงานวิชาการว่า "ในการจัดการศึกษาทุกระดับ งานด้านวิชาการนับเป็นงานที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะวิชาการต่าง ๆ จะช่วยเสริมสร้างหรือพัฒนาสติปัญญา ความรู้ ความคิดของผู้เรียน และพื้นฐานในการ เลือกออาชีพ ตลอดจนการพัฒนาอาชีพของตนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อการดำรง ชีวิตต่อไป"

เอกวิทย์ ณ ถลาง ยังได้ให้ความเห็นอีกว่า "งานวิชาการนั้นควรจะ รวมการฝึกอบรมครูประจำการ การจัดครูเข้าสอน การจัดชั้นเรียน การวัดผล การศึกษา การค้นคว้าวิจัย การประมวลสถิติข้อมูล การทดลองทางการศึกษา การจัดทำแบบเรียน การทำและการใช้คู่มือ การสาธิตแบบอย่างและวิธีการ อันพึงประสงค์ การเผยแพร่ความรู้ การปรับปรุง การเรียนการสอน การประเมิน มาตรฐานโรงเรียน และการนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงโรงเรียน"

สำหรับระดับจังหวัดนั้น กระทรวงศึกษาธิการก็ได้เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องมีหน่วยงาน หรือเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำหนดให้มีตำแหน่งนักวิชาการศึกษาในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดขึ้น ตั้งแต่ปี 2523 เป็นต้นมา

ความเป็นมาของตำแหน่งนักวิชาการศึกษาจังหวัด

งานของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดได้แก่ งานบริหารทั่วไป งานการเงินบัญชีและพัสดุ อาคารสถานที่ และงานบริหารงานบุคคลแล้ว ก็ยังมีงานวิชาการที่เกี่ยวกับแผนงาน โครงการ ข้อมูลสถิติ และงานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการปรับปรุง ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ในการปฏิบัติงานของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดจึงต้องมีบุคลากรที่รับผิดชอบ ทั้งงานบริหารและงานวิชาการควบคู่กันไป แต่โดยที่งานในหน้าที่ และความรับผิดชอบของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จึงมีการปรับปรุงเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของบุคลากรในส่วนการศึกษาด้วย กล่าวคือ แต่เดิมงานวิชาการของสำนักงานศึกษาจังหวัด อยู่ในความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา สังกัดจังหวัด ซึ่งเปรียบเสมือนผู้ช่วยฝ่ายวิชาการของศึกษาธิการจังหวัดและปฏิบัติงานวิชาการ ทั้งด้านแผนงานโครงการและงานวิชาการที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในสายงานทุกกรม ของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดด้วย ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2523 ได้มีการจัดตั้ง สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ส.ป.ช.) ขึ้นในกระทรวงศึกษาธิการ และให้โอนการศึกษาประชาบาล สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด มาสังกัดกรมใหม่นี้จึงมีผลให้โอนศึกษานิเทศก์ที่อยู่ในความรับผิดชอบ ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ไปสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติด้วย ทำให้สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ขาดอัตรากำลัง ต้องรับผิดชอบงานด้านวิชาการทุกประเภทที่ไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ขอกำหนดตำแหน่งนักวิชาการศึกษาไปยังคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ในปี พ.ศ. 2523 และได้รับอนุมัติให้มีตำแหน่งนักวิชาการศึกษา ในจังหวัดขนาดใหญ่ จำนวน 22 จังหวัด

จังหวัดละ 1 ตำแหน่ง คือ สงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี พิชณุโลก นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง อุตรดิตถ์ หนองคาย ขอนแก่น อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ สกลนคร มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 กระทรวงศึกษาธิการ ได้รับอนุมัติอัตรา นักวิชาการศึกษาจังหวัด เพิ่มขึ้นในจังหวัดที่เหลืออีก 50 จังหวัด ๑ ละ 1 คน จนครบ 72 จังหวัด และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528-2530 กระทรวงศึกษาธิการได้ เล็งเห็นความสำคัญของนักวิชาการศึกษาจังหวัด เพราะต้องการปรับปรุงโครงสร้าง ใหม่ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เป็นศูนย์ 3 ศูนย์ คือ ศูนย์บริการและ ประสานงาน ศูนย์ข้อมูล สถิติและวางแผน ศูนย์ติดตามและประเมินผล กระทรวง ศึกษาธิการจึงได้กำหนดตำแหน่งนักวิชาการศึกษาเพิ่มใหม่อีกจังหวัดละ 2 ตำแหน่ง ในจังหวัดที่ประกาศตั้งสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเป็นจังหวัดผู้นำ มีตำแหน่ง วิชาการมากขึ้น ดังนั้นนักวิชาการศึกษาจังหวัดจึงมีความสำคัญยิ่งในงานทาง วิชาการ ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เพราะต้องได้รับมอบหมายงานทาง วิชาการที่สำคัญ ทั้งวางแผนงาน โครงการ ข้อมูลสถิติ งานวิเคราะห์ เศรษฐกิจ สังคมที่เกี่ยวกับงานวิชาการ

จากประวัติและความเป็นมา ของนักวิชาการศึกษาจังหวัดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า กระทรวงศึกษาธิการได้เห็นความสำคัญของนักวิชาการและ ได้แต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการต่าง ๆ คือ คำสั่งที่ ศธ. 639/2528 เรื่อง การ แต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมจังหวัด โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานอนุกรรมการ มีศึกษาธิการจังหวัด เป็นรอง ประธานอนุกรรมการ ประกอบไปด้วยผู้แทนกรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานในจังหวัด ร่วมเป็นอนุกรรมการ และมีผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัด หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมาย เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ โดยมีนักวิชาการศึกษาจังหวัด เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการชุดนี้มีอำนาจหน้าที่

- (1) พิจารณาแนวทางในการพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลป วัฒนธรรมจังหวัด ในส่วนราชการของกระทรวงศึกษาธิการ
- (2) กำหนดแผนงาน/โครงการตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และเสนอของบประมาณประจำปี

(3) ประสานงานการให้ทรัพยากรและการปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการที่กำหนดขึ้น

(4) ติดตามการประเมินผลการปฏิบัติงานตามขั้นตอนของแผน

(5) ดำเนินการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากกระทรวงศึกษาธิการ

(6) ให้สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการชุดนี้

คณะกรรมการฝ่ายการศึกษาในกรมการพัฒนาจังหวัด (อกพจ.กค.) แต่งตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบท พ.ศ. 2524 ประกอบด้วยศึกษาธิการจังหวัดเป็นประธานอนุกรรมการ ร่วมด้วยผู้แทนจากหน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ ในจังหวัด มีผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัด เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ โดยมีนักวิชาการศึกษาจังหวัด เป็นผู้ช่วยเลขานุการ คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ ดังนี้

(1) ติดต่อกับส่วนราชการ องค์การของรัฐและรัฐวิสาหกิจภายในจังหวัด เพื่อขอคำชี้แจงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงรายงานสถิติและข้อมูลต่าง ๆ เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการได้ตามความจำเป็น

(2) พิจารณาร่างนโยบายการพัฒนาศึกษา ระยะ 5 ปี ร่างแผนพัฒนาการศึกษาระยะ 5 ปี ร่างนโยบายพัฒนาการศึกษาประจำปี ร่างแผนพัฒนาการศึกษาประจำปีของจังหวัด

(3) ประสานแผนปฏิบัติการประจำปีทางด้านการศึกษาของจังหวัด

(4) กำกับให้คำแนะนำและประสานงานในการปฏิบัติหน้าที่ ของหน่วยงานทางการศึกษา และสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

ตำแหน่งนักวิชาการการศึกษานั้น กระทรวงศึกษาธิการถือว่า เป็นตำแหน่งทางวิชาการ จึงได้กำหนดระดับของสายวิชาการไว้ โดยเปรียบเทียบกับข้าราชการพลเรือนในสายอื่น ๆ ได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 4 การเปรียบเทียบข้าราชการพลเรือนสายต่าง ๆ
(การประชุมสัมมนาในวิชาการศึกษา, 2527 : 30-32)

11							
10				10	} นักวิชาการศึกษากระทรวง		
9				9			
8	นักวิชาครู เงินและบัญชีและ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป			8		8	
7				7	7		
6				6	6	ผู้สํงของตุกรการ	
5	5		5	5	5		
4	4		4	4	4		
3	3		3	3	สายเจ้าหน้าที่บริการ		
2	2		2	สายนักวิชาการศึกษา, บริหารงานทั่วไป			
1	1	สายเจ้าหน้าที่งาน					

สายเจ้าหน้าที่

หน้าที่ความรับผิดชอบตามระดับตำแหน่ง

ระดับที่ 3 ปฏิบัติงานขั้นต้น ภายใต้การกำกับตรวจสอบโดยใกล้ชิด เกี่ยวกับงานวิชาการศึกษาและงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย หน้าที่ช่วยศึกษาวิเคราะห์ เกี่ยวกับการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ หลักสูตรแบบเรียน การจัดบริการส่งเสริม การศึกษา โดยใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา ได้แก่การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความ ต้องการกำลังคน หลักสูตร แบบเรียน ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ พื้นฐาน ศิลปวัฒนธรรม ความต้องการการใช้เทคโนโลยี จัดประชุมอบรมเผยแพร่การศึกษา เช่น ออกรายการวิทยุ โทรทัศน์ เขียนบทความ จัดทำเอกสาร

ระดับ 4 ปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าหน่วยงานในระดับแผนหรือผู้ช่วย หัวหน้าหน่วยงาน ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบสูง บังคับบัญชาจำนวนหนึ่ง โดย ควบคุมตรวจการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ติดต่อประสานงานวางแผนมอบหมายงาน

ควบคุมตรวจสอบ ให้คำปรึกษา แนะนำ ปรับปรุงแก้ไข ติดตามประเมินผล แก้ไขปัญหา
ข้อขัดข้องในการปฏิบัติงาน

ปฏิบัติงานวิชาการ หรือหลายอย่างค่อนข้างมาก โดยไม่จำเป็นต้องมี
ผู้ควบคุมตรวจสอบ หรือภายใต้การควบคุมตรวจสอบบ้าง เช่น ศึกษาวิเคราะห์
ให้คำปรึกษาแนะนำ ศึกษาวิเคราะห์วิจัยส่งเสริมการวิจัย จัดอบรมตามหัวข้องาน
เช่นเดียวกับระดับ 3

ระดับ 5 ปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าหน่วยงาน หรือผู้ช่วยหัวหน้าหน่วยงาน
ระดับแผนก หน้าที่ความรับผิดชอบและคุณภาพของงานสูงมาก ฯลฯ ควบคุมตรวจสอบ
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ใต้บังคับบัญชาพอสมควร

ปฏิบัติงานวิชาการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างที่ยากมากโดย
ไม่จำเป็นต้องมีผู้ควบคุมตรวจสอบในหัวข้องานเช่นเดียวกับระดับ 3 ระดับ 4
จัดวางโครงการสำคัญ ฝึกอบรมและให้คำปรึกษาเจ้าหน้าที่ระดับรองลงมา

ระดับที่ 6 ปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าหน่วยงาน หรือผู้ช่วยหัวหน้า
หน่วยงานระดับกลาง ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบและคุณภาพของงานสูง ควบคุม
หน่วยงานหลายหน่วยมีผู้ใต้บังคับบัญชาพอสมควร ประสานงาน ฯลฯ กำหนด
นโยบายการปฏิบัติงาน พิจารณาวางกรอบอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ และงบประมาณ
ของหน่วยงาน ฯลฯ

ปฏิบัติงานวิชาการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างในลักษณะ
ผู้อำนวยการ ฯลฯ คำปรึกษาเสนอแนะปรับปรุง เปลี่ยนแปลงชี้แจงต่อปัญหา
ต่าง ๆ ฯลฯ

ระยะที่ 7-8 ปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าหน่วยงานระดับกอง ที่มีหน้าที่
และความรับผิดชอบสูงมาก และสูงมากเป็นพิเศษ ฯลฯ

ควบคุมหน่วยงานหลายหน่วย มีผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นจำนวนมาก ฯลฯ

ปฏิบัติงานทางวิชาการ ฯลฯ ในลักษณะผู้อำนวยการพิเศษหรือ
ผู้เชี่ยวชาญ

ระดับ 9-10 ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ

คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้กระทรวงศึกษาธิการ ได้ปรับปรุงระบบ
บริหารงานของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2528 โดยมีหลักการ
สำคัญ 4 ประการ (ดูกฎ วงศ์ศศิธร, 2528 : 13) คือ

1. เน้นการประสานงานโดยองค์คณะบุคคล
  2. กระจายอำนาจให้จังหวัดและสถานศึกษา เพื่อให้เกิดเอกภาพในการวางแผน และการบริหารการศึกษา การประสานงาน การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ตามแผนและการติดตามประเมินผลงานตามแผนพัฒนาการศึกษาศาสนา และศิลปวัฒนธรรม
  3. จัดระบบบริหารที่มีความเป็นไปได้อุปถัมภ์ได้ทันที เพื่อให้เกิดการปฏิบัติโดยไม่รอช้า และให้มีระเบียบปฏิบัติงานได้ตามความเหมาะสม
  4. เน้นการระดมและใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายที่จะให้สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ปฏิบัติงานด้านการวางแผน และวิชาการใช้เข็มแข็งยิ่งขึ้น และงานนี้นักวิชาการศึกษาจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการโดยตลอด ทั้งนี้เพื่อให้สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยเหลือหน่วยงานทางการศึกษาในด้านวิชาการ ให้มีทั้งประสิทธิผล และประสิทธิภาพ เพื่อพิจารณาถึงขอบข่ายของงานนี้แล้ว จะเห็นว่างานนี้มีขอบข่ายกว้างขวางยากที่จะกำหนดไปได้อย่างเด่นชัด แต่อย่างไรก็ตามในฐานะหน่วยงานทางวิชาการระดับจังหวัด นักวิชาการในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด มีงานดังต่อไปนี้

งานวางแผนงานวิชาการ

การวางแผน เป็นเรื่องของการคาดการณ์ล่วงหน้าว่าจะเกิดอะไรขึ้นในอนาคต เพื่อจะได้เตรียมตัวดำเนินการให้เหมาะสมกับสภาพที่จะเกิดขึ้นนั้น ลักษณะการกระทำเช่นนี้เรียกว่า เป็นวิธีการที่ให้ประสิทธิภาพในการทำงานคือ เมื่อเห็นเทียบกับการดำเนินงานแบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หรือแก้ปัญหาแบบลองผิดลองถูก โดยไม่ได้คาดการณ์ล่วงหน้าไว้ก่อน ในด้านการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการวางแผนก็นับว่าเป็นเรื่องที่ได้รับ ความสนใจจากนักการศึกษาทั่วไปว่า จะสามารถนำมาแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาได้ ดังนั้นการวางแผนการศึกษา จึงได้เริ่มมีบทบาทสำคัญยิ่งหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ทั้งนี้เนื่องจากการเจริญเติบโตของการศึกษาในด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ความต้องการทางการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่เนื่องจากทรัพยากรทางการศึกษาของเรามีจำกัด ดังนั้นการวางแผนการศึกษาจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญยิ่ง

ในวงการศึกษานี้ เพื่อสนองความต้องการทางการศึกษาดังกล่าว และเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย

ในเรื่องของการวางแผน นอกจากต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แล้ว อุทัย บุญประเสริฐ (การวางแผนการศึกษา, 2527 : 5) ยังกล่าวว่า "การรู้จักมองไปข้างหน้า รู้จักคุณค่าของเวลา รู้จักคิดให้รอบคอบ รอบด้าน รู้จักทำงานอย่างมีระบบแบบแผน รู้จักทำงานที่มีเป้าหมายชัดเจน และรู้ว่าจะทำอะไร หรือกำลังทำเพื่ออะไร"

ยูเนสโกได้ให้ความหมายของการวางแผนไว้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การวางแผนเป็นการแสดงความตั้งใจอย่างกว้าง ๆ
2. การวางแผนเป็นการเตรียมร่างแผนผัง (แปลน) ซึ่งแสดงสัดส่วนและความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ของอาคารหรือเครื่องจักร
3. การวางแผนเป็นการจัดทำโครงการร่าง ออกแบบ หรือวางวิธีดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ประมวล เสนาฤทธิ (การวางแผนและการจัดการศึกษา, 2526 : 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวางแผนว่า ถ้าจะเปรียบเทียบระบบการศึกษากับคน การวางแผนก็เปรียบเสมือนสมองคน ซึ่งถ้ามองในลักษณะนี้แล้ว การวางแผนก็มีความสำคัญมาก เพราะถ้าสมองไม่ทำงาน ส่วนอื่น ๆ ของร่างกายก็ไม่ทำงาน การวางแผนจึงมีความสำคัญและมีประโยชน์หลาย ๆ เรื่อง

1. เป็นเครื่องช่วยให้มีการตัดสินใจอย่างมีหลักเกณฑ์ เพราะได้มีการศึกษาสภาพเดิมในปัจจุบันแล้วกำหนดภาพใหม่ในอนาคต ซึ่งได้แก่การตั้งวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย แล้วหาเส้นทางที่จะทำให้สำเร็จตามที่มุ่งหวัง
  2. เป็นศูนย์กลางประสานงาน เช่น ในการจัดการศึกษา เราสามารถให้การวางแผน เพื่อประสานการศึกษาทุกระดับและทุกสาขาให้สอดคล้องกัน
  3. ทำให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความประหยัด มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพราะเป็นการคิดและคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า และเสนอทางเลือกที่จะก่อให้เกิดผลดีที่สุด
  4. เป็นเครื่องมือในการควบคุมงานของนักบริหาร เพื่อติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานของฝ่ายต่าง ๆ ให้เป็นไปตามนโยบาย และเป้าหมายที่ต้องการ
- นอกจากนี้ เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ (แนวคิดและวิธีการวางแผนการศึกษา, 2528 : 7) กล่าวถึงความสำคัญของการวางแผนว่า การวางแผนการศึกษาเป็น

ระบบหรือกลไกที่ช่วยให้มีการค้นหา อย่างมีเหตุมีผล ในการเลือกทิศทางที่จะพัฒนา การศึกษาเป็นระบบที่ดำเนินถึงความเป็นไปได้ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินการ ตามทิศทางที่มุ่งหวัง และโดยเฉพาะสภาพของสังคมที่มีทรัพยากรจำกัด โดยเฉพาะ ประเทศด้อยพัฒนาจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนการศึกษา เพื่อช่วยค้นหาหนทางเลือก อย่างมีหลักเกณฑ์ ในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า มีประสิทธิภาพ สูงที่สุด และการวางแผนยังช่วยเสริมสร้างให้มีการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับ การพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยส่วนรวมอีกด้วย

ไซมอน (Herbert A. Simon, 1958: P.3) กล่าวว่า การวางแผน คือกิจกรรมอันหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดเรื่องที่จะปฏิบัติในอนาคต การประเมินผล ที่กำหนดว่า จะปฏิบัติตลอดจนวิธีการที่นำมาใช้ในการปฏิบัติ

การเตรียมวิธีการที่จะใช้ควบคุมด้านการเงิน รวมทั้งการใช้งบประมาณ และวิธีการควบคุมงบประมาณต่อหน่วย

รัสเซล แอล แอคคอฟ (Russell L. Ackoff) ให้คำจำกัดความของ การวางแผนว่า "การวางแผนเป็นการกำหนดอนาคตที่ต้องการและวิธีการที่มี ประสิทธิภาพซึ่งจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์" แอคคอฟ กล่าวด้วยว่า การวางแผน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดทางเลือกในการตัดสินใจและประเมินผล ของแต่ละทางเลือกก่อนที่จะมีการดำเนินงาน โดยมีพื้นฐานความเชื่อว่า หากไม่ ดำเนินการตามที่วางแผนไว้จะไม่ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ แต่หากมี การดำเนินงานที่เหมาะสม ก็มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากขึ้น ซึ่งคำ จำกัดความนี้ชี้ให้เห็นว่า แต่ละองค์การสามารถกำหนดอนาคตและวิธีการที่จะ นำไปสู่อนาคตที่ต้องการได้ และในการเลือกวิธีการที่เหมาะสมก็ต้องอาศัย การกำหนด และวิเคราะห์ทางเลือกที่ได้ผล

เยเฮเซล ดรอร์ (Yehezkel Dror, 1967. P.256) การวางแผน คือ กระบวนการตัดสินใจในการกำหนดกิจกรรมที่จะทำให้อนาคต เพื่อจะนำไปสู่ จุดมุ่งหมายปลายทางที่ต้องการ โดยวิธีการที่ดีที่สุด จากคำจำกัดความเฉพาะที่ ยกตัวอย่างมานี้จะเห็นได้ว่ามีหลายอย่างที่เป็นลักษณะร่วม แม้จะใช้ข้อความต่างกัน ความหมายที่สำคัญของการวางแผนอาจกล่าวได้ดังนี้

1. การวางแผนเป็นการเตรียมการเพื่อผลที่ต้องการในอนาคต
2. การวางแผนเป็นกระบวนการประกอบด้วย ขั้นตอนที่ต้อง ดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

3. การวางแผนต้องอาศัยการตัดสินใจอย่างมีระบบ เพื่อเลือกทางที่ดีที่สุด ของแต่ละขั้นตอนของการวางแผน

ประเภทของแผน

จำแนกได้หลายลักษณะ ขึ้นอยู่ว่าจะยึดอะไรเป็นหลัก แผนแต่ละแผน จะมีหลาย ๆ ลักษณะผสมผสานกันอยู่ โดยทั่วไปนิยมยึดเป็นหลักในการจำแนกประเภทของแผนคือ ระยะเวลา วัตถุประสงค์ กิจกรรม ระดับที่มา วิธีการ ความมุ่งหมายของแผน พื้นที่ที่แผนครอบคลุม เป็นต้น

สภานิจิตร สุนทรทรัพย์ (การวางแผนพัฒนาโรงเรียน, 2524 : 18) จำแนกแผนตามระยะเวลาได้ 3 ประเภทคือ

- ก. แผนระยะสั้น
- ข. แผนระยะปานกลาง
- ค. แผนระยะยาว

วิชย ตันศิริ (การวางแผนการศึกษา, 2528 : 60-61) กล่าวว่า กระบวนการวางแผนจำแนกอย่างกว้าง ๆ ได้ 3 ขั้นตอนคือ การจัดทำแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่อง กล่าวคือ เริ่มกันจากการทำแผนงานโครงการต่าง ๆ หลังจากนั้น มีการนำแผนงานและโครงการที่จัดทำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ และในขณะปฏิบัติเพื่อที่จะให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ และในขณะปฏิบัติเพื่อที่จะให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแต่ละแผนงานโครงการ จะต้องมีการติดตามและประเมินผล เพื่อปรับปรุงแก้ไขและแก้ปัญหาที่มีอยู่ ไปกำหนดเป็นแผนงานโครงการเพื่อดำเนินงานในระยะต่อไป

พอสรุปได้ว่า การวางแผนการศึกษา มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับผู้บริหาร เพราะการวางแผนเป็นการเตรียมการตัดสินใจเพื่ออนาคตอย่างมีหลักการอาศัยเหตุผล สถิติ และข้อมูล ช่วยให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ประหยัดทั้งกำลังคน เงิน วัสดุและเวลา ฉะนั้น การปฏิบัติงานของนักวิชาการศึกษา จึงต้องมีการวางแผนเช่นเดียวกัน

งานการวางแผน

สำหรับแนวทางในการจัดระบบวางแผนและบริหารการศึกษา ศาสนา และ ศิลปวัฒนธรรม ของกระทรวงศึกษาธิการนั้น กระทรวงมีนโยบายที่จะให้มีคณะกรรมการ รับผิดชอบในการวางแผนระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะ และมีสายการประสานงานจาก ระดับกระทรวง กรม จังหวัดและอำเภอ ในระดับกระทรวง จะมีคณะกรรมการ นโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องต่อไปนี้ (คู่มือ ปฏิบัติงานของศึกษาธิการจังหวัด, 2527 : 193)

1. พิจารณากำหนดนโยบายในการจังหวัดการศึกษา ศาสนา ศิลปและ วัฒนธรรม ของกระทรวงศึกษาธิการ
2. พิจารณาอนุมัติแผนงาน โครงการและแผนปฏิบัติการของกระทรวง ศึกษาธิการ
3. ให้คำปรึกษา แนะนำในเรื่องการปฏิบัติงานตามแผนงาน และโครงการ
4. พิจารณากำหนดวงเงินงบประมาณ การควบคุมดูแลและบริหาร งบประมาณทั้งที่เป็นงบประมาณแผ่นดิน และส่วนที่ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ
5. กำหนดนโยบายและหลักการในการประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ระหว่างส่วนราชการของกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
6. ให้คำปรึกษาในเรื่องการติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน ตามแผนงาน และโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ
7. พิจารณาสนับสนุนด้านปัจจัยต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ การวิจัย และการวางแผนด้านการศึกษา
8. ให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการศึกษา สำหรับในระดับจังหวัด ให้มีคณะกรรมการวางแผนระดับจังหวัด มี องค์ประกอบ อำนาจหน้าที่ โดยอนุโลมตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนา จังหวัด (กพจ.) ซึ่งมีหน้าที่หลัก ดังนี้
  1. พิจารณานโยบาย แนวทางในการพัฒนาการศึกษาในระดับ และ ประเภทต่าง ๆ ของจังหวัด ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดโดยส่วนรวม
  2. จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระดับจังหวัด ทั้งระยะ 5 ปี ระยะ 1 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปี

๘. ประสานการบริหารแผนงาน โครงการทางด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปและวัฒนธรรมของจังหวัด

ทางปฏิบัติในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการ ได้สั่งการให้จังหวัดต่าง ๆ แต่งตั้งคณะทำงานวางแผนของแต่ละจังหวัดขึ้น เพื่อร่วมกันจัดทำแผนประเภทต่าง ๆ ของจังหวัด โดยคณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วย ผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัด เป็น ประธานผู้ช่วยผู้บริหาร หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายแผนของผู้แทนกรมต่าง ๆ ในเขตจังหวัด ที่มี และมีนักวิชาการศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ นักวิชาการศึกษาจะทำหน้าที่ดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบทางการศึกษา ในสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานนอกกระทรวงศึกษา ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำ นโยบายแนวทางการพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม เพื่อเสนอคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม พิจารณาอนุมัติสำหรับใช้เป็น แผนของจังหวัดต่อไป

ประเภทของแผนต่าง ๆ นักวิชาการศึกษา และคณะทำงานวางแผน จัดทำได้แก่

- แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ระยะ 5 ปี
- แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมประจำปี
- แผนปฏิบัติการประจำปี
- แผนพัฒนาชนบทของจังหวัด

งานข้อมูล

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบาย ที่จะปรับปรุงระบบข้อมูลและสารสนเทศ เพื่อให้สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการวางแผนและบริหารการศึกษา ศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม และให้ผู้บริหารทุกระดับมีข้อมูลที่ต้องการ ทันสมัย ครบถ้วนตาม ความต้องการดังนั้น จึงจัดระบบที่จะให้สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และสำนักงาน ศึกษาธิการอำเภอ เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลในส่วนภูมิภาค สำหรับในระดับจังหวัด เป็นหน้าที่ของนักวิชาการศึกษาที่จะต้องรับผิดชอบดำเนินการ

ในการดำเนินงานจะมีการจัดระบบข้อมูลที่สามารรวบรวมข้อมูลที่ จำเป็นตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา กรม และ ระดับกระทรวงตามลำดับ โดยกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบและแนวทางในการ

ดำเนินงานแต่ละระดับไว้ดังนี้ (คู่มือปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์จังหวัด, 2527 : 194-195)

1. ระดับหมู่บ้าน โรงเรียนประถมศึกษาจะรับผิดชอบในการเก็บข้อมูล ดังนี้

- ข้อมูลเพื่อการศึกษาของโรงเรียนที่ใช้สำหรับการวางแผน และการบริหารการศึกษา

- ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของหมู่บ้าน เพื่อใช้สำหรับการบริหารกิจกรรมทางศาสนา

ข้อมูลทั้ง 3 ประการนี้ โรงเรียนจะใช้เป็นประโยชน์สำหรับโรงเรียนเอง ส่วนหนึ่ง และจะส่งข้อมูลที่เก็บนี้ให้กับหน่วยงานระดับสูงต่อไป

2. ระดับตำบล มีข้อมูล 2 ประเภท คือ

- กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา จะรับข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ประชากร ศาสนา ที่โรงเรียนประถมศึกษาสำรวจ แล้วส่งต่อไปให้สำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอ

- โรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับตำบล จะกรอกข้อมูลเพื่อประโยชน์ ในการบริหารการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพื่อส่งให้กับสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ

3. ระดับอำเภอ

- สำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอประสานงาน และรวบรวมข้อมูลหลัก จากสำนักงานการศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนเอกชน รวมทั้งข้อมูล อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วจัดส่ง สำนักงานศึกษานิเทศก์จังหวัด

4. ระดับจังหวัด

- สำนักงานศึกษานิเทศก์จังหวัด เป็นผู้ประสานงานและผู้รวบรวม ข้อมูลจากหน่วยงานทางการศึกษาต่าง ๆ ทั้งระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ทำการ วิเคราะห์เพื่อเผยแพร่ และนำไปใช้ในการวางแผน และการบริหารงานในส่วนที่ เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดส่งสำนักงานศึกษานิเทศก์เขตและสำนักงานปลัดกระทรวง

งานตรวจนิเทศและติดตามประเมินผล

ปัจจุบันจำนวนนักเรียนและโรงเรียนมีเป็นจำนวนมาก ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และการให้การศึกษาประเภทอื่น ๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

ประกอบกับวิทยาการต่าง ๆ ได้พัฒนาไปอย่างกว้างขวาง ขอบเขตของการนิเทศการศึกษา ในปัจจุบันจึงต้องขยายวงกว้างออกไป

กูด (Good, 1959. P: 539) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึงความพยายามของผู้ทำหน้าที่นิเทศที่จะช่วยให้คำแนะนำแก่ครูหรือผู้อื่นที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษา ให้รู้วิธีการเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามทางวิชาการศึกษา ช่วยพัฒนาครู ช่วยในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ช่วยปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการสอน ตลอดจนช่วยปรับปรุงการประเมินผลการสอน

อดัม และ ดิกกี (Adams and Dickey, 1953. PP: 22-23) ได้เสนอแนวความคิดสำคัญเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษาไว้ว่า การนิเทศการศึกษาคือเป็นการช่วยให้ครูรู้จักคิดค้นหาวิธีการทำงานด้วยตนเองอย่างอิสระ ศึกษานิเทศก์ไม่ควรกำหนดให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง และไม่จำเป็นต้องคอยช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา การนิเทศควรมุ่งให้ครูกำลังใจและตัดสินใจด้วยตนเอง ศึกษานิเทศก์ก็ควรช่วยให้ครูรู้จักวิเคราะห์ปัญหา ช่วยให้ครูเรียนรู้ว่าอะไรเป็นปัญหาที่กำลังประสบอยู่ และจะหาวิธีแก้ไขได้อย่างไร ควรมุ่งให้ครูเกิดความรู้สึกมั่นคงเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองด้วยการให้กำลังใจ เพื่อทำให้ครูเกิดความเชื่อมั่นในการแก้ปัญหาด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น ศึกษานิเทศก์ควรช่วยให้ครูรู้จักแหล่งวิชาการ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสอนได้ นอกจากนี้ศึกษานิเทศก์ก็ควรช่วยเผยแพร่กิจกรรม ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนให้ประชาชนทราบและเข้าใจ สำหรับการนิเทศการศึกษา นั้น ศึกษานิเทศก์ควรช่วยให้ครูเข้าใจแนวปรัชญาการศึกษาที่ถูกต้องและต้องแนะนำให้ครูที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเข้าใจจุดมุ่งหมายทางการศึกษาตรงกัน ในเวลาเดียวกันต้องให้ครูมีอิสระในการคิดหาวิธีการ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายด้วยวิธีของตนเองและในการนิเทศการศึกษานั้น ควรใช้ภาษาง่าย ๆ แนะนำให้ครูเข้าใจแนวปรัชญาและปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนจะต้องสอดคล้องสนองความต้องการของสังคมด้วย

สาย ภานุรัตน์ (คู่มือนิเทศการศึกษา, 2511 : 11) ได้ให้ความหมายการนิเทศการศึกษาว่าหมายถึง ความพยายามอย่างหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษา มีคุณภาพทั้งในด้านการเรียนการสอน

นาฏเฉลิม สุมาวงค์ และคณะ (การนิเทศการศึกษา, 2516 : 1) ยังได้ให้ความหมายถึงการปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ที่มีต่อการเรียนให้ดีขึ้น คำว่า "นิเทศ" แปลว่าช่วยเหลือแนะนำปรับปรุง

การติดตามและประเมินผล

วิชัย ตันศิริ และ สุขุม มูลเมือง (การวางแผนการศึกษา, 2527 : 206) ให้ความหมายของการติดตามและประเมินผล ไว้ว่า

"การติดตาม" หมายถึง การกำกับ ควบคุม ตรวจสอบ ซึ่งเป็นการวัดปัจจัย กิจกรรม และผลที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินโครงการ และเป็นกระบวนการต่อเนื่อง การติดตามมีวัตถุประสงค์ เพื่อพยายามหาข้อบกพร่อง ปัญหาและอุปสรรคได้ทันที่

"การประเมินผล" ประกอบด้วยกิจกรรมที่กว้างขวางและสลับซับซ้อนกว่า "การติดตาม" และมักจะใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือใช้เทคนิคการวิจัยด้าน สังคมศาสตร์ เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้ มาประกอบการพิจารณาและ ประเมินว่าโครงการดังกล่าวดีหรือไม่ดี โดยเปรียบเทียบกับแผนที่วางไว้

เนื่องจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เป็นส่วนราชการที่สังกัดอยู่ในส่วน ภูมิภาค มีหน้าที่ในการกำกับ ควบคุม ดูแลผลงานทางการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกระทรวงได้มีนโยบายเน้นหนักไป ในการที่จะมอบหมายให้ศึกษาธิการจังหวัด เป็นผู้ตรวจ นิเทศ ติดตามและประเมินผล การปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือสถานศึกษา สังกัดกรมต่าง ๆ ที่อยู่ในส่วนภูมิภาคว่า ได้ปฏิบัติงานไปตามแผน/โครงการที่กำหนดไว้เพียงใด ทั้งนี้ได้กำหนดนโยบาย ในเรื่องนี้ไว้ 3 ระดับ คือ (ศึกษาธิการจังหวัด, 2527 : 214)

1. ระดับกระทรวง - จะเน้นการปฏิบัติตามนโยบาย
2. ระดับกรม - จะเน้นด้านแผนงาน
3. ระดับจังหวัด-อำเภอ - จะเน้นด้านการปฏิบัติตามแผน/โครงการ

เนื่องจากสถานศึกษาสังกัดกรมต่าง ๆ ที่อยู่ในส่วนภูมิภาคได้แบ่งส่วนราชการ เป็นส่วนภูมิภาค การปฏิบัติงานของหน่วยงานดังกล่าว บางแห่งก็มีสายงานผ่านจังหวัด บางหน่วยงานก็มีได้ผ่านการปฏิบัติงานในด้านการตรวจ นิเทศ ติดตามและประเมินผล ของศึกษาธิการจังหวัด จึงมีข้อจำกัดในเรื่องของกฎหมาย จึงใคร่จำแนกหน่วยงานและ สถานศึกษาที่อยู่ในจังหวัดเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 หน่วยงานหรือสถานศึกษาที่มีกฎหมายรองรับ ให้ศึกษาธิการ จังหวัดเป็นเจ้านักงาน หรือมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุม ดูแลอย่างชัดเจน ได้แก่ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรมการศาสนา กรมศิลปากร (โบราณสถาน โบราณวัตถุ) กรมพลศึกษา (ลูกเสือและยุวกาชาด)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

กลุ่มที่ 2 หน่วยงานหรือสถานศึกษาที่มีสายงานผ่านจังหวัด อาจจะเป็นการมอบหมายอำนาจ หรือเป็นไปตามระเบียบต่าง ๆ เช่น สถานศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษากิจกรรมศึกษา นอกโรงเรียน โรงเรียนอาชีวศึกษา กรมวิชาการ และงานของคุรุสภา

กลุ่มที่ 3 หน่วยงานหรือสถานศึกษาที่ไม่มีสายงานผ่านจังหวัด แต่ศึกษาธิการจังหวัด มีหน้าที่ในการประสานงานและดูแลในบางเรื่อง เช่น สถานศึกษาสังกัดกรมการฝึกหัดครู

ในทางปฏิบัติ การตรวจนิเทศและติดตามผลในระดับจังหวัด นักวิชาการศึกษาคือ เป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการ

งานประสานงานและกิจการพิเศษ

สิ่งที่ช่วยให้ผลและคุณภาพของงาน เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ก็คือ การประสานงาน การประสานงานที่ดี จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนล่วงหน้า อย่างละเอียดรอบคอบ ตลอดทั้งได้มีการคาดการณ์ล่วงหน้า ขจัดการปฏิบัติงานซ้ำซ้อน โดยไม่จำเป็น ลดการขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

สมพงษ์ เกษมสิน (การบริหาร, 2526 : 155) ให้ความหมายของการประสานงานไว้ดังนี้ว่า "คือความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติ จัดระเบียบงานให้เรียบร้อย และสอดคล้องกลมกลืนกัน เพื่อให้สมතුลย์และสำเร็จเป้าหมายในเวลาที่กำหนดไว้"

นพพงษ์ บุญจิตราตุลย์ (หลักการบริหารการศึกษา, 2529 : 75) ยังได้กล่าวว่าการประสานงานเป็นกระบวนการเชื่อมสัมพันธ์เกี่ยวกับบุคคล วัสดุ และทรัพยากรอย่างอื่น ๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน โดยจะเกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับหน่วยงาน หรือระหว่างหน่วยงานหนึ่งกับอีกหน่วยงานหนึ่ง

งานประสานงาน และการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และงานกิจกรรมพิเศษ มีลักษณะเป็นงานเชิงวิชาการ ได้แก่ งานส่งเสริม สนับสนุน บริการ ประสานงาน และงานนิเทศอื่น ๆ หน้าที่และความรับผิดชอบของนักวิชาการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้ (ศึกษาธิการจังหวัด, 2527 : 229-230)

1. การส่งเสริมสนับสนุนการใช้ทรัพยากรของกระทรวงศึกษาธิการ ภายในจังหวัดร่วมกัน เช่น อาคารสถานที่ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ เป็นต้น เพื่อให้งานการศึกษา ศาสนา การกีฬา และวัฒนธรรมได้ผลตามนโยบายที่กำหนดไว้
2. การปฏิบัติงานพิเศษของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กอ.รมน. สำนักงานโครงการตามพระราชดำริ รวมทั้งงานที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย
3. การประสานงาน การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมสนับสนุน การดำเนินงานในส่วน of กระทรวงศึกษาธิการ ระหว่างจังหวัด อำเภอ สถานศึกษา เอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. การให้บริการทางวิชาการ ข่าวสาร ข้อมูลทางการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแก่สถานศึกษา หน่วยงานและประชาชนทั่วไป
5. การฝึกอบรมต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ จังหวัด สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ฝ่ายประสานงานและกิจการพิเศษปฏิบัติงานประสานสัมพันธ์กับกระทรวง กรมและหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1. กระทรวงมหาดไทย
2. กระทรวงสาธารณสุข
3. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
4. สำนักงานโครงการตามพระราชดำริ
5. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ
6. สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ
7. กอ.รมน. จังหวัด
8. จังหวัดทหารบก
9. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
10. กรมการศึกษานอกโรงเรียน
11. กรมการศาสนา
12. กรมพลศึกษา
13. กรมสามัญศึกษา

14. กรมอาชีวศึกษา
15. กรมศิลปากร
16. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
17. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
18. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
19. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา
20. องค์การส่งเสริมกีฬาแห่งประเทศไทย
21. สมาคม สโมสร มูลนิธิ ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน และบุคคลต่าง ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของนักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ได้ศึกษาแล้ว ยังไม่พบผู้ที่ได้ทำการวิจัยโดยตรง เนื่องจากตำแหน่งนักวิชาการศึกษา จังหวัดนี้ เป็นตำแหน่งใหม่ที่อนุมัติให้มีเมื่อปีงบประมาณ 2527 แต่ก็มีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทวิชาการของศึกษาธิการจังหวัด และศึกษาธิการอำเภอ ซึ่งมีลักษณะงานทางวิชาการคล้ายลักษณะงานของนักวิชาการ ไว้ดังนี้

กฤษณ์ ศรีสุภะ (กฤษณ์ ศรีสุภะ, 2527 : 55) ในการวิจัยเรื่อง "การบริหารงานวิชาการของศึกษาธิการจังหวัดตามทัศนะของศึกษาธิการอำเภอ และผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขต 11 ได้พบว่า ศึกษาธิการจังหวัดทำการบริหารวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการบริหารงาน ด้านการวางแผนการศึกษามากกว่าด้านการนิเทศและติดตามผลการศึกษา ผู้วิจัย ได้อธิบายว่าการที่ศึกษาธิการจังหวัดมีการบริหารวิชาการไม่มากนักนั้นพบว่า ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนโยบายการบริหารการศึกษาที่มุ่งหวังให้ผู้บริหาร การศึกษาทำการบริหารวิชาการในระดับมากกว่าการบริหารงานในด้านอื่น ๆ สำหรับสาเหตุสำคัญ ๆ ที่ทำให้ศึกษาธิการจังหวัดมีการบริหารวิชาการไม่มากนัก ผลการวิจัยระบุไว้ว่า ได้แก่สาเหตุต่อไปนี้ เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้คือ อันดับแรกเป็นเพราะศึกษาธิการจังหวัดให้ความสนใจในการบริหารงาน ด้านอื่น ๆ มากกว่าด้านวิชาการ รองลงมาเป็นเพราะบทบาทอำนาจหน้าที่ของ ศึกษาธิการจังหวัดไม่ชัดเจนและขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการ ปฏิบัติงานวิชาการและอันดับสุดท้ายเป็นเพราะสาเหตุด้านอื่น ๆ เช่น ขาด

งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

สวัสดิ์ แก้วสมบูรณ์ (สวัสดิ์ แก้วสมบูรณ์, 2528 : 148) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทเกี่ยวกับงานวิชาการของคณาธิการอำเภอในภาคใต้ พบว่า บทบาทที่เป็นจริงประชากรทั้ง 2 กลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า คณาธิการอำเภอปฏิบัติงานด้านการวางแผนงานวิชาการ อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ซึ่งบทบาทที่ควรจะเป็นเห็นสอดคล้องกันว่า ควรปฏิบัติงานด้านนี้ในเกณฑ์มาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย